

quinto, sive Advocatos, sive Procuratores agant; exceptis sanè Ecclesiarum, aut Monasteriorum suorum negotiis: sed et quo ad haec sancitum est à Rege nostro, quod non ante Monachi audiantur, quam exhibuerint Praclatorum suorum licentiam; ne scilicet hoc praetextu divagandi arripiant occasionem.

Alia ad hoc argumentum spectantia retulimus in Tit. de Vita, et honestat. Clericorum: praecipua autem, quae ad caput sententiam pertinent, exponuntur commodius aliis in locis, praesertim vero in Titulis de Clerico Venatore, et de Sententia Excommunicationis.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER QUARTUS.

TITULUS PRIMUS.

De Sponsalibus, et Matrimoniis.

Non obiter hactenus innuere nonnunquam debui de inconcinnâ huius Collectionis methodo, hic praecipuè Lector in memoriam revocet velim. Nullibi profecto, aut clarius ea apparet, aut plura exhibet officinula: quare melius consuleret utilitati Tyronum quisquis, rejecto Titulorum ordine, cunctam huiusce libri materiem non interrupta serie proponeret sub praesenti Titulo, primò exponens, quinnam contrahere valeant matrimonium, aut sponsalia; deinde quaenam observanda sint in eorumdem celebratione: tandem, qualis sit utriusque contractus vis, et quinnam effectus. Et quidem libentissimè hunc ordinem amplexarer, qui non modico mihi foret levamini; verùm, cum ratione in Praefatione ad ducta motus, S. Raimundum pedetentim sequi staret.

tuerim, quæ ipse eundem censuit progrediamur.

Docet nos sacra pagina Deum Opt. Maximum, postquam creavit in Paradiso Protoparentem nostrum Adamum, dedisse ei adiutorium sibi simile, nimirum Evam, eisque benedicendo dixisse: *Crescite, et multiplicamini, et repleto terram. Ibidem discipulus, Adamum, dum vidit Evam, dixisse: Hoc nunc os ex osibus meis, et caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est: quamobrem relinquet homo Patrem et Matrem, et adhaerebit uxori suæ, et erunt duo in carne una: His autem verbis contineri omnes agnoscent præcipuas matrimonii qualitates, et proprietates, ad quas respiciendum continuò sit; adiunctis simul illis regulis, quas facile cuique suadet ratio ipsa naturalis. Mitto quæstiones, quæ agitantur passim circa originem matrimonii, eiusque primam institutionem, dum scilicet quaeritur quibusnam verbis facta fuerit; an Deo immediatè tribuenda sit, an verò mediatè: an eius institutio distinguenda sit à celebratione in Paradiso; denique an duæ institutiones, an unica tantum sit admittenda.*

Quantopere ea deturpata fuerit postquam obsecatae fuerunt per peccatum humanae mentes, nemo est qui ignoret: sive enim Scripta legat, in quibus referuntur horrenda monstra, quæ apud varias Gentes invaluerunt, sive, quæ proprius nos attingunt considerans, ad ea se convertat, quæ et in Nationibus, quæ cultiores audiunt, hodiè usitantur, dolebit statim miseram conditionis humanae levitatem.

Revocata fuere pristina coniugii iura quando Deus electo sibi Populo legem tradidit per Moysen: coeterum solidiora jecit principia dum homo factus, et apud nos in carne commorari dignatus; non solum abstulit nonnulla, quæ permessa Iudeis fue-

rant

rânt ob duritiem cordis eorum, sed et elevavit conjunctionem hanc ad rationem Sacramenti, ibi gratiam misericorditer constituendo, ubi maius erat periculum delinquendi.

Ex his patet in matrimonii fidelium, qui, ut oportet, coeunt, duo esse consideranda, rationem nempe contractus, et rationem Sacramenti; quavis, ut contendit Berardus, non semper hæc coniuncta sint, sed fieri etiam hodiè possit apud fideles, quod subsistat matrimonium, tanquam contractus, absque ratione Sacramenti. Cuncta ergo sollicitudo nostra in id tendere debet ut aperiat quænam convenienti coniugio, ut contractui, quænam ut Sacramento.

Contractui accedit Sacramentum: quapropter hoc exurgere nequit, nisi ponamus contractum validum; id est non omnino reprobatum: neque enim immutavit Deus contractum, dum ipsi Sacramentum addidit, sed subjectus mansit legibus, tum receptis apud omnes Gentes, tum speciatim in unaquaque Regione stabilitis, ut consulari per eas bono politico, quod vertitur in matrimonio, præter spirituale.

Iam verò, huiusce boni politici contemplatione illud præcipuè receptum apud omnes fuit, quod matrimonium alia præcederet conventio, cui inditum est nomen sponsalium, et de qua hic primo loco erit agendum.

Distingui vulgò sponsalia solent in ea quæ de futuro sunt, et quæ de præsentii: coeterum propriè illa tantum hoc nomine significantur, quæ sunt de futuro, de eisquæ intelligendum est quidquid de sponsalibus in hac tractatione tradatur.

Communitè receptam conspiciamus definitionem Iurisconsulti Florentini, iuxta quam dicuntur *mentio, et repromissio futurarum nuptiarum*, licet for-

tè

tè explicatiores sint quae ab aliis traduntur. Et quidem paucis plura comprehendit haec definitio: primò namque intelligimus, conventionem hanc esse de matrimonio contrahendo; unde neque inter eas personas locus ei esse potest, quibus matrimonium perpetuò interdictum est, neque verificari potest quin concurrat utriusque consensus liber: simul autem hinc deprehendimus eandem differentiam esse inter eum, qui contrahit matrimonium, et eum, qui tantùm sponsalia contrahit, quae inter duos, quorum alter mutuam pecuniam praestat, alter verò se daturum promittit. Deinde, cum consensus ad eam requiratur, fieri nequiquam poterit ab iis, qui propter aetatem, aut morbum incapaces sunt consentiendi. Praeterea promissio alterius sine mutua repositione non constituet sponsalia, aliàs enim consensus ex una parte deficeret. Sanè sufficere censeo, contra Thomam Sanchez, acceptationem, ut repositione adesse dicatur, ea, enim facta intelligitur in modum mutuae sponsonis: haec repositio, vel acceptatio potest esse tacita, vel expressa. Colligitur etiam inde promissionem alterius alteri innotescere debere signo aliquo sensibili, aliàs enim non posset verificari consensus mutuus, seu sponso mutua. Tandem constituamus utrinque necesse est personas determinatas. Verùm ampliorem haec omnia exigunt explicationem. Qui perpetuò exclusi sunt à matrimonio contrahendo, locum habere nequeunt in sponsalibus, quae via sunt, et praeparatio illius: si verò impedimentum temporale sit, nihil oberit sponsalicio contractui, qui refertur semper in futurum, et spem tantùm continet matrimonii contrahendi. Id clare perspicitur in impuberibus, qui quidem à matrimonio, quandiu tales fuerint, removentur, admittuntur autem ad sponsalia. Nihilominus extendendum non

est

Nota...

est ad conjugatos; quanvis enim tale habeant impedimentum, quod tempore tolli possit, decedente nimirum prius altero coniuge, eos tamen ad sponsalia admitti vetat honestas morum; et praeterea eorum impedimentum sui natura, et ex affectione quoque contrahentium perpetuum est, quanvis tolli possit ex accidenti.

Qui capaces sunt consensus, ad quod dijudicandum praefinita est septenni aetas, tam in viris, quam in foeminis, ritè contrahunt sponsalia; parumque interest quannam ratione illum expriment, dummodo liberum, deliberatumque habeant animum sese obligandi: nam constantissimum est nullum in sponsalibus ritum requiri, nullam solemnitatem. Certè, non parum laeditur honestas à filiis, si in re tanti ponderis insuper habeant parentum consensum, eaque propter illum exposcere consulendi sunt praesertim à Confessariis, et verbi Dei Concionatoribus; verùm nihilominus valida etiam absque eo evadent sponsalia. Optandum aequè foret, quod Parochus, aliaque spectabiles Personae interessent sponsalitiaè conventioni; neque enim tot ex eis orirentur controversiae: quanvis nonnullis non placeat quod Parochus sponsalitiaè conventioni adsit, ne controversiis praebetur occasio, quae oriri forsàm quandoque possent, altero ex sponsis contentente non sponsalia, sed matrimonium eo in actu fuisse celebratum, obscurà, dubiàque fortè verborum formulà utendo.

Licet contracta ritè fuerint sponsalia, dissolvi tamen possunt variis modis. Primò si sponsi puberibus dicam in titulo seq. Et quidem praefato modo dissolvuntur sponsalia, etiamsi iurata sint; nam iuramentum sequitur naturam conventionis: quin negotium facessat *cap. 2 b. tit.* in quo ait S. Pontifex: *In patientia hoc tolerari, ne deterius inde*

Tom. II. Z con-

contingat: minime enim concludendum ex eo est aliter procedere attentata iuris dispositione: nimirum tribuenda haec verba sunt disciplinae, quam circa iusiurandum induxerat Alexander III. cui probabilius est tribuendum esse hoc caput: hic autem S. Pontifex adiunctis temporum suorum serviens, de quibus alibi nonnulla diximus, statuerat servandum esse omne iuramentum quod servari posset absque dispendio salutis aeternae: atque obiam tre cupiens licentiae, et facilitati, qua eius religio contemnebatur, urgebat iuramenti observantiam, quotiescunque absque peccato servari posset. Iisdem principiis innitens, tradidit in cap. 16 b. tit. tutius esse illi, qui post iurata sponsalia Religionem ingredi desiderat, si prius datam fidem adimpleat, et deinde in Religionem transeat ante consummationem matrimonii: quanvis extra omne dubium positum sit, sponsalia iurata, imò et matrimonium ratum, per ingressum in Religionem dissolvi.

Secundo, dissolvuntur sponsalia si res ad eum devenit casum, à quo non potuit incipere; veluti si superveniat impedimentum impediens, aut dirimens matrimonium, quanvis accidat culpa unius ex sponsis, ut contingit in eo, qui copulatur sorori sponsae suae, licet nonnulli contendant, eum in hoc casu teneri dispensationem obtinere. Aliud quidem est in matrimonio, cui nusquam obstat impedimentum quodlibet superveniens; sed hoc inde procedit, quod matrimonium semel contractum contineat vinculum sui naturae indissolubile.

Tertio dissolvuntur, si talis mutatio accidat in corpore, moribus, aut fortuna unius ex sponsis, aut utriusque, ad quam si respexissent, verosimile non sit sese fuisse obligatos: veluti si fornicata sponsa cum alio fuerit, licet vi coacta ad id sit; quanvis enim culpa illi ea calamitas verti non debeat; notabilem tamen mutationem ei accidisse

ve-

verum est: si in haeresim alter labatur: si morbus contagiosus, aut gravis deformitas, ei supervenerit.

Tandem dissolvuntur, si alter sponsus diu absit; si differre nimium intendat coniugii celebrationem; si celebret de praesenti cum alia, et aliis modis, qui vix erit, ut ad posita principia non revocentur.

Praetermittendum hic non est pluries accidere, quod sponsalia solvantur quoad unum ex sponsis, integra manente eorum vi quoad alium. Ut exemplum proferam, si alter ingrediatur Religionem, si coniugium de praesenti cum alia contrahat, aut gravem in se admittat morum mutationem, dissolvuntur quidem sponsalia quoad alium, minime vero quoad ipsum, cui praedictae mutationes contigerint: proinde, si Religionem ante professionem evadat, aut si non obstante morum, fortunarum, aut corporis mutatione, alter adimplere sponsalia velit, cogi poterit qui mutationem passus est.

Sanè dum quis gravissimam fortunarum passus fuerit jacturam, licet alter nihilominus matrimonium contrahere vellet, iustè mea sententiâ reueneret, neque cogi posset sponsalia adimplere, quae tunc contraxit quando ferendis matrimonii oneribus se non imparem existimabat ex eo, quod bona possideret suae, filiorumque, si quos haberet, sustentationi, atque educationi sufficientia: mutatio enim tunc accidit, ad quam si respexisset, neque ipse, in quo ea contigit, contraxisset.

Notandum etiam est sponsalia nonnumquam solvi ipso iure, nonnumquam officio Iudicis ut advertit Dominus Covarrubias.

Ex sponsalibus ritè contractis, dummodo soluta non sint, oriri obligationem nemo nescit, quam adimplere quis tenetur sub gravi peccato, et ad quod compelli potest etiam per censuras. Coeterum rectè monent Basiliius Pontius, Riccius, alique gravissimi Auctores, Iudices Ecclesiasticos cautè, atque

- parcissimè censuris uti debère, cum non parum imminuant libertatem, difficilesque admodum habère soleant exitus huiusmodi coactiones; quapropter aiebat Lucius III. in *cap. 17. b. tit.* monendos
17. potius sponso esse, quam cogendos; quod semper præ oculis habère debent; neque enim statim carceribus, vinculisque utendum esse agnosceret, quicunque paulò attentius rem consideret. Nihilominus hanc adversus renuentes sponso procedendi rationem conspicimus usu Tribunalium receptam: et quod magis mirere, quotidie Iudices Ecclesiastici poenas in huiuscemodi causis infligunt naturae suae jurisdictionis minime congruentes.

17. Sponsalia sequitur matrimonium, quod definitur apud Iustinianum: *Viri, et mulieris coniunctio, individuum vitae consuetudinem continens*: rectius verò apud nos dicitur: *individua viri, et mulieris coniunctio cum dignitate Sacramenti.*

Dividitur in legitimum, ratum, et consummatum. Legitimum dicitur quod subsistit tamquam contractus sine ratione Sacramenti; uti accidit in matrimoniis infidelium secundum leges celebratis. Ratum tantum dicitur, quod, ut oportet, à fidelibus fuerit celebratum, ubi nondum copula intervenit. Ea autem accedente, appellatur consummatum.

Quibusnam liceat matrimonium contrahere, dicitur in *tit. seq.* In praesenti ea sunt expendenda, quae requiruntur ad eius validitatem.

Ex his praecipuum est quod contrahentes consentiant: in qua parte facile quisque intelligit quam potiori ratione conveniat matrimonio quod nuper dicebamus de sponsalibus absque consensu parentum non contrahendis: nam multò plus deviant filii ab honestatis praescripto, dum matrimonio insciscunt, aut invitis parentibus copulantur, quam si ita sponsalia contrahant, in quibus spes tantum continetur. Interea autem etiam matrimonium absque

con-

consensu parentum celebratum validum est: coeterum cum ex una parte favendum sit Ecclesiae votis, atque consulendum quieti, foelicitatique familiarum; et cum ex alia non expediat filiorum libertatem arctare nimis, aut parentum augere licentiam, qui non semel iustissimis filiorum desideriis contradicunt nimio rei familiaris augendae studio; nemo non prudentissimum dicit nuperimum Regis nostri decretum, in quo cuncta ita ordinata sunt ut et filii exhibere cogantur parentibus debitam reverentiam, et simul facilissima eis pateat via qua ab iniuria parentum repugnantia liberentur ope Magistratus Saecularis, apud quem discutiendum est formam in eodem Regio Decreto praestitutam, an parentes, aut qui eorum loco sunt, iuste dissentiant.

Disputatur hinc inde utrum primis Ecclesiae temporibus valida fuerint matrimonia à filiis familias absque consensu parentum contracta; de posterioribus enim etiam ante Concilium Tridentinum nemo dubitat. Qui ea valida fuisse negant moventur praecipue decreto Evaristi Papae, quod continetur in *can. r. cau. 30. q. 5.* quod et à Gratiano immutatum continentur in illis verbis: *Nisi voluntas propria suffragaverit, cum legendum sit: etiamsi voluntas propria suffragaverit.* Coeterum ex hoc loco id minime probari posse existimo; licet enim concederem monumenti huiusce authenticitatem, quam non facile probabunt praedictae sententiae defensores, equis non videt consensum parentum eo loco non magis desiderari, quam coeteras, quae ibi recensentur, qualitates, quibus deficientibus nemo nihilominus dicit invalida olim fuisse coniugia? Deinde non adeò strictè accipienda sunt verba in huiusmodi antiquis monumentis, in quibus valde frequenter invenimus adulterii, fornicationis, aut stupri vocibus designata coniugia, illicita equidem, sed quae nullatenus dici possunt irrita.

Non

De iis omnibus
Iam Res nostra
protulit sapientia.

Non magis urgent alia, quae adduci in hanc rem solent, argumenta: unde verissimum censeo matrimonia à filiisfamilias absque consensu parentum contracta semper fuisse valida, licet Ecclesia enixè optaverit illum, filiosque deterrere studuerit à coniugijs sine consilio et consensu parentum iniendis; illis praesertim temporibus, in quibus oportebat accuratius morem gerere Principum Saecularium constitutionibus, parentumque in filios potestatem illibatam servare.

Consensus contrahentium liber omninò debet esse, quod plenius tradetur inferius: parum autem interest quibus verbis explicetur, dummodo talia sint, quae illum de praesenti expriment: si verò aliquando contrahentes utantur formulis obscuris, subijcere se debebunt communij acceptioni, ut rescribit S. Pontifex in *cap. 7. h. tit.* quanvis, si verum fateor, difficultatem non levem mihi ingerat ea decisio: censeamque, praesumi non posse consensum qui ad matrimonium, aut etiam ad sponsalia requiritur, ad quae referendum puto *praed. cap.* dum alter non intelligit, quod alius proponit, uti accidebat in specie, quae ibidem agitur.

Quod ad ritus spectat, certum est, et ratione contractus, et Sacramenti servatos nonnullos fuisse à primis saeculis. Huc tendunt dotalia instrumenta, aliaque id geaus pro diversis cuiusque Regionis legibus, et moribus; huc Sacerdotalis benedictio, quam in facie Ecclesiae fieri exoptarunt semper sacri canones. Verùm haec non attingebant substantiam matrimonij, quod validum erat, etiamsi ommitterentur; ut de primis constat in *cap. 1. h. tit.* de secundis autem ex disciplina omni, quae servata fuit ante Concilium Tridentinum, contra coniugia clandestina, et praesumpta. Quid novi statutum fuerit in hac Synodo, dicitur in *Tit. 3.*

Consensum non solum verbis exprimi, sed et sig-

signis, et nutibus receptum est; unde mutus, et surdus ad matrimonium admittuntur. Coeterum cautè in huiusmodi matrimonijs permittendis procedendum esse ob signorum dubiam significationem, observat meritò Van-Espenius.

Receptum aequè est quod matrimonium inter absentes per Procuratorem contrahatur: verum requiritur mandatum speciale: deinde, si ante contractum coniugium illud revocetur, licet Procurator ignorans ad celebrationem deveniat, nullum contrahit matrimonium; quanvis aliud in coeteris negotijs observetur: sed et animadvertendum est ex eodemmet Auctore disuadenda esse huiusmodi coniugia, tum ob multiplices, quae oriri solent, contentiones circa validitatem, tum etiam, quia constans non est, quod habeant rationem Sacramenti. Sanè gravissimi Auctores id negant, inter quos referre lubet doctissimum Melchiorum Canum; quapropter non facile permittendum est Parochis propria auctoritate talia matrimonia admittere.

De Ministro Sacramenti matrimonij, materia, et forma, quam plurimae sunt quaestiones, in quibus Ecclesia nihil adhuc definit. Uniuscuiusque sententiae fundamenta neque inui quidem paucis valent: Tyrionibus illa sciret sufficere, quae dabimus inferius, dum de forma in celebrandis matrimonijs servanda loquemur.

Plura alia, quae circa matrimonium sunt observanda, hic proprium sibi vindicarent locum; verum esset in toto libro non aliam rem agi.

*Texte non habent
dome parientes
à Parocho benedi
cantur.....*

TITULUS II.

De Desponsatione Impuberum.

Et Sponsalibus, et Matrimonio praefinita est certa aetas: septenium nempe ad illa, ad matrimonium verò decem, et quatuor anni in masculis, duodecim in foeminis. Verùm, cum haec praefinitio non aliò tendat, quàm ut sponsalia in ea aetate contrahantur, in qua adest rationis usus, matrimonium verò tempore, in quo inest aptitudo ad copulam, quanvis utrumque non ante praedictam aetatem evenire regulariter ius rectè censuerit, recipi aequè debuit, quod, si quandoque malitia suppleat aetatem, et sponsalia, et coniugium contrahi valeant ante praedicta tempora.

Excipi quoque ab hac regula solet casus, in quo urgentissima causa dispensationem suadeat iuxta *cap. 2. b. tit.* Berardus tamen censet in specie, quae ibi proponitur, non matrimonium, sed firmiora quaedam sponsalia contrahi. Contendit quoque illum apocriphum esse, utpote desumptum ex *can. 1. c. 30. q. 2.*

Rationis usus non prius illucescere credendus est in foeminis, quàm in viris, proindèque eadem in utrisque praefinita fuit aetas ad sponsalia: aliter sentiendum àiunt de aptitudine ad copulam coniugalem, indeque plenior requiritur in viris aetas ad matrimonium.

Diximus superiori titulo, sponsalia etiam iurata mutuo dissensu dissolvi: cum verò impuberum infirmum sit iudicium, expedire creditum fuit hanc ipsis licentiam coercere; ne facilitate ducti, iniustè eam deserant, quam destinaverant in coniugem, exindeque oriatur sera poenitendi occasio. Statutum ergo est, ut resiliere ab sponsalibus nequeant antequam deveniant ad pubertatem.

Suf-

Sufficit verò quòd unus ex eis resiliat, neque requiritur dissensus mutuus, sicut in sponsalibus puberum. Si alter eorum prius ad pubertatem veniat, resiliere statim valet; e contra licet is in consensu perseveret, aut eum ratificet, potest alius dum pubes fit resiliere. Quid verò si pubes cum impubere contrahat? resiliere ille non potest, poterit autem impubes dum ad pubertatem devenit, et interim expectare debebit qui iam pubes contraxit; quae omnia tribuenda sunt favori aetatis.

Eadem ratione nititur decisio *capitis 1. b. tit.* in quo dicitur, parentes pro filiis impuberibus sponsalia contrahere posse, filiosque, dum puberes fiunt, omninò ea adimplèrè debèrè; supplente scilicet paterno arbitrio infirmum filiorum iudicium. Et quidem torquentur valde Interpretes huiusce textus decisione, variasque illi affingunt interpretationes: ego verò malim ad illa tempora textum revocare, in quibus vigeat adhuc immanis illa patriae potestatis imago, quae ius vitae, necisque in filios tribuebat, et de qua sermo fuit, dum agebamus de oblatione in Monasteria. Dici aequè potest nullam huic capiti esse auctoritatem, cum deductum sit ex *canone 2. c. 31. q. 2.* qui falso tribuitur Hormisdæ Pontifici, sicut contingit in hoc loco cum Honorio.

Quod in plerisque huius tituli capitibus legitur de impedimento publicae honestatis, quod oritur ex sponsalibus, explicabitur suo loco.

TITULUS III.

De Clandestina desponsatione.

Clandestina coniugia vera, et valida fuerunt matrimonia ante Concilium Tridentinum, verùm Ecclesia detestata ea semper fuit, et prohibuit, ob plurima, quae ex eis proveniebant incommoda: illud autem

Tom. II.

Aa

tem

tem omnium maximum meritò censebatur, quod nonnulli eà relicta, cui prius clandestinè sese iunxerant matrimonio, cum alia palam contrahebant, et in perpetuo vivebant adulterio. Hinc leges nostrae gravissimas statuerant poenas in clandestinè contrahentes, *leg. fin. Part. 4. tit. 3. leg. 49. Tauri.*

Primis Ecclesiae saeculis consulebantur Episcopi à fidelibus circa matrimonia contrahenda, sicut de coeteris gravioribus negotiis. Ad avertendos liberos à semitis vitiorum, illud parentibus consilium praebebatur, ut eos matrimonio copulare non differrent, postquam ad legitimam aetatem pervenissent. Tandem abhorrebant Christiani à coelibatu inter Paganos frequenti, quique non alio fine ab eis appetebatur, quam vaccandi liberius voluptati, atque libidini: quod utinam apud nos saepius contingere maximo Ecclesiae, atque Patriae damno, non inveniat, qui res moresque nostros attentè consideret. Ipsi verò, nempe Christiani, in duas clases referebantur, coniugatorum scilicet, et eorum qui perfectionis vitae desiderio semper continebant.

Ut clarius materia huius Tituli percipiatur, praenotandum est, tunc matrimonia dici clandestina, quando celebrantur sine solemnitatibus requisitis: nam insuper habendas censemus quaestiones, quae excitatae praesertim inter Theologos sunt ad iudicandum quandenam diceretur matrimonium clandestinum ante tempora Concilii Tridentini circa hanc, vel illam determinatam solemnitatis partem.

- Regia lex 1. *Part. 4. tit. 2.* ait triplici ex causa matrimonia dici clandestina; primò si sine testibus celebratum ita fuerit ut probari nequeat: secundo si sine parentum, aut eorum, qui parentum loco sunt, scientià, et absque instrumentis dotalibus: tertio si publicae denuntiationes non praecesserint: verùm in lege 49. *Tauri* illa matrimonia habentur clan-

- A. clandestina, quae talia censentur ab Ecclesia. Post Concilium Tridentinum expedita satis res esse videtur: nihilominus cum duplici ex causa dicatur clandestinum hodiè coniugium, ex eo scilicet quod praesentia Parochi, et testium defuerit, aut quod neque publicae denuntiationes praecesserint, neque dispensatum in eis legitimè fuerit, dubitari posset de poenarum civilium impositione in primo casu propterea quod ita contrahentes nihil agant.

Forsam probabiliter defendi posset cum Basilio Pontio, et aliis, quantumvis ille nitatur nonnullis monumentis non facilè admittendis, ita enixè exoptasse semper Ecclesiam, quod matrimonia palàm, et cum benedictione Sacerdotali celebrarentur, ut per aliquod temporis spatium invalida censuerit coniugia aliter contracta multò antea, quàm Concilium Tridentinum. Quidquid tamen de hoc sit, negari nequit, canones antiquos, ex quibus id depromi posse videtur, in desuetudinem iam olim abiisse, receptamque fuisse matrimoniorum clandestinorum validitatem generaliter, quanvis non eò minus illicita semper fuerint.

Sinodus Tridentina radicitus evellere studens huiusmodi coniunctionum incommoda, statuit in *sess. 24. de Reformat. matrimonii cap. 1.* ut in posterum non aliter validum esset matrimonium, quàm si in facie Ecclesiae coram Parocho, et duobus testibus celebretur; praecedentibus quoque bannis, seu denuntiationibus publicis in Ecclesia tribus diebus festis iuxta constitutionem Concilii Lateran. sub Innocentio III. nisi Episcopus, iustà adstante causà, hanc denuntiationum solemnitatem remittat.

Quaeri ergo amplius non potest de matrimonis clandestinis: quod aequè accidit in praesumptis, quae tunc inducebantur, dum post contracta sponsalia carnaliter sponsi iungebantur: nam hoc casu verum censebatur iure Decretalium matrimonium;

non quod illud ex concubitu exurgere crederetur, sed quia ex copula, aut diutina cohabitatione praesumebatur adesse consensus de praesenti.

Observandum hic est, decretum irritans non ita fuisse appositum in Tridentino, ut quodcumque aliquid deficiat ex iis, quae praescripsit Concilium, statim nullum dicendum sit matrimonium; sed tunc solum, cum deficit praesentia Parochi, et testium. Si quis ergo, omissis denuntiationibus absque dispensatione, contrahat in facie Ecclesiae coram Parocho, et duobus, aut tribus testibus, adhuc validè contrahet, quanvis puniendi graviter sint tam contrahentes, quam Parochus et testes.

Sinodus Tridentina non expressit, quisnam Parochus intervenire debeat celebrationi matrimonii: sanè de proprio solum eam cogitasse dubitare non sinit scopus praedictae sanctionis: coeterum cum non uno ex capite dici quis valeat proprius Parochus, dubitari posset an aequè Conciliari Decreto satisfaciatur qui coram Parocho Concilii, aut habitationis contrahit. Et quidem receptum est proprium Parochum ad mentem Concilii eum tantum existimari, qui talis est ratione domicilii. Qui in duobus Oppidis domicilium habet, coram Parocho illius contrahere debet, in quo tunc commoratur: validè tamen contrahet etiam in Parochia, et coram Parocho alterius in quo aequè domicilio fungitur, licet ea anni parte ibi commorari non soleat. Dum diversarum Parochiarum sponsi fuerint, adhiberi solet Parochus sponsae; neque tamen minus contrahi valet coram Parocho sponsi, nimirum in eiusdem Parochia; hoc enim semper requiritur, nisi dispensatio aut delegatio adsit. Praesentia Parochi physica non sufficit, sed requiritur moralis, nimirum ut intelligat quid agatur. An consentire debeat, et an validè contrahant, qui coram Parocho invito, et renuente contrahunt quotidie du-

bitatur: decisio ab illa quaestione pendet, in qua agitur quisnam censendus sit Sacramenti huiusce minister, quaenam dicenda materia, quaenam item forma; in qua cum gravissimi utrinque AA. dissentiant, neque quidquam Ecclesia definiat, quoties dubia illa occurrant, sub Iudice lis erit, et in eam quisque ibit sententiam, quae magis illi placuerit, aut quae à Tribunalibus superioribus frequentius videbitur recepta. (7)

Denique, cum denuntiationes in eum finem fiant, ut impedimenta, si quae sint, ad notitiam Ecclesiae perveniant, perspicuum est omnes conscios ea denuntiare tenèri; quanvis talia adesse queant adiuncta, in quibus cautè admodum procedere oporteat: quae ubi contingant, adhibendum est viri alicuius doctrina conspicui consilium. Cum matrimonii clandestinis confundenda illa non sunt, quae coram Parocho, aut alio Sacerdote ab eo deputato, et duobus testibus, quorum fides probata satis sit contrahentibus, celebrantur occulto, dispensatione publicarum denuntiationum praecedente: haec enim, et valida, et licita sunt etiam post Concilii Tridentini sanctionem. Coeterum, cum innumera in huiusmodi celebrationibus adsint pericula, quae descripta quis inveniet in Constitutione Benedicti XIV. quae incipit: *Satis vobis compertum est*; non aliter erunt permittendae, quam si cautela adhibeantur, et casus emergant, qui ab ipso definiuntur: nam, ut eiusdem verbis utar, licet Episcopo relicto sit in Tridentino omnimode super denuntiationibus dispensare, haec tamen facilitas non à sola dispensantis voluntate pendet, sed à Tridentino coercetur arctis prudentiae, discretique arbitrii legibus; quod idem est ac legitimam causam dispensationis requirere.

Parem quoque, imò fortasse maiorem vigilantiam adhibere necesse est, ne post remissas denun-

Saxa congre-
gano concilij
delectati: Vali-
dum esse Ma-
rimonium, qd
contrahitur Co-
ram Parocho
in hro.....

nuntiationes celebretur matrimonium coram Parocho, vel alio Sacerdote deputato praesentibus duobus, vel tribus testibus confidentibus, ne ulla celebrationis notitia, vel rumor oriatur: id enim, ut ad praescriptum sacrorum canonum licitè fieri possit, non satis est obvia quaevis, et vulgaris causa, sed gravis, urgens, et urgentissima requiritur. Cautelas, quas, ad removenda, quatenus fieri possit incommoda, adhiberi prudentissimus Pontifex districtè praecipit, videre poterunt in praefata Constitutione ii, quibus hoc munus incumbit.

TITULUS IV.

De Sponsa duorum.

Receptissima, omnibusque nota sunt quae in hoc Titulo traduntur.

Si quis, postquam sponsalia contraxit, alii matrimonialiter copuletur, peccat quidem graviter, sed validum contrahit coniugium, etiamsi iurata fuerint sponsalia: si verò post contractum cum una de praesenti, cum alia etiam de praesenti contrahat, non valet coniugium posterius, licet hoc consummatum sit, et prius tantùm ratum, quin prodesse queat ulla contraria consuetudo, *cap. 3. et ult. huius tit.* nam matrimonium, etiam ante copulam, omnimodam sui naturam continet indissolubilitatem, et perfectionem, ut latius dixi in *tit. de Conversione Coniugat.*

In *cap. 2. huius tituli*, imponitur his, qui vivente prima uxore aliam ducunt, vel potius illis, qui eam in uxorem accipiunt, quae prius alteri desponsata fuerat (intellige de praesenti) poena desumpta ex poenitentiali Romano, nimirum poenitentia per quadraginta dies in pane et aqua cum septem sequentibus annis, quae vocabatur *carina*, *carena*, aut

aut *carentena*. Urbanus VIII. in Constitutione *Magnum anni 1637.* damnari eos voluit ad triremes in perpetuum; si autem inhables fuerint, publicè fustigari, perpetuoque carcere puniri; simul statuens tradi eos ulterius posse curiae saeculari, si pro qualitate criminis id visum fuerit Congregationi Universalis Inquisitionis, cui cognitionem competere supponit. Apud nos variae statutae sunt poenae Patriis legibus, tum antiquis, tum posterioribus in hosce delinquentes, *lib. 5. tit. 1. lib. 8. tit. 20. Novae Recop.* quod verò ad cognitionem attinet, cum exorta fuisset contentio anno 1770. eam Ludicibus Regiis, ordinariam jurisdictionem exercentibus, competere, declaratum fuit Regio Decreto. *N. C.*

TITULUS V.

De Conditionibus apposis in desponsatione, vel in aliis contractibus.

Sponsalia, sicuti coeterae conventiones, et purè contrahi possunt, et in diem, et sub conditione; locumque pariter in eis habent regulae generales, quae suadent in conventione pura statim et oriri obligationem, et esse adimplendam; ex ea, quae in diem concipitur, oriri quidem obligationem statim, impletionem verò ante diem non urgere; denique in condicionali pendere obligationem ab eventu.

Verùm notandum est sponsalibus semper certum tempus inesse, etiamsi non adjiciatur; cum enim concipiuntur in futurum, nequit dici, dum purè contrahuntur, ita ex eis obligationem oriri, ut adimplenda sit nullà interjecta morà. Neque tamen inutilis proinde erit adjectio diei cum tempus quod sponsalibus sui naturam inest, tam logum non sit, quàm quod statui potest conventionem.

Dum de conditione loquimur, eam intelligimus quae

quae proprie talis est, nempe quae ab eventu pendet, non illam, quae in praesens, aut praeteritum tempus confertur, veluti si Antonius vivit, si filius Petri natus fuit, quae statim infirmant obligationem, aut omnino non differunt, quin ea pendeat ab eventu, incerto, et contingibili, quod requiritur, ut conditio vera habeatur, uti in his formulis: *si naves ex Asia venerint, si Consulatum adipiscaris*. Idem dicendum de conditionibus intrinsicis, quae nimirum insunt contractui. In *cap. 1. h. tit.* rejici videntur conditiones omnes ab sponsalibus his verbis: *Quicumque sub conditionis nomine aliquam desponsaverit, et eam relinquere voluerit: dicimus quod frangatur conditio, et desponsatio irrefragabiliter teneatur*, idemque exprimitur in *can. 7. et 8. c. 27. q. 2.* uade caput hoc fuit transcriptum. Plerique de conditione turpi, aut impossibili, quae tamen substantiae matrimonii non refragatur, hunc textum intelligunt, quam notum est frangi favore matrimonii; uti dicemus inferius; quanvis negari nequeat eiusdem verbis potius convenire aliorum sententiam, qui censent agi in eo de conditione resolutoria matrimonii; cum tamen haec substantiae matrimonii refragari videatur, tenere eam fractam non posset contractus, uti in capite edicitur, et infra adnotabimus. Et quidem dubitari nequit agi ibidem de desponsatione de praesenti, hoc est de matrimonio. Illud etiam praetermittendum non est, eam decisionem non reperiri iuxta Berardum, et Van-Espenium in Conciliis Africanis, ex quibus citatur, quanvis S. Raimundus Gratiani fidem, uti in reliquis omnibus, sequuntur ex Concilio Africano eam desumptam supponat.

In *cap. ult.* eandem protulit sententiam Gregorius IX. quoad conditiones impossibiles, aut turpes, quae substantiam matrimonii non laedunt, ea quae communiter recepta est: coeterum si recte om-

omnia expendantur, difficultatibus undique apparebit involuta: quid enim si coniux alleget se ideò conditionem impossibilem adiecisse quod contrahere nolle? Sanè favor matrimonii, et quaecunque ecclesiasticae sanctiones efficere nequibunt, quod matrimonium absque consensu subsistat: neque dicere proficiet eum, qui, cum huiusce dispositionis canonicae conscius sit, conditionem turpem, aut impossibilem apponit, iocari potius, quam seriò agere; nam plerique matrimonium contrahentes sanctiones canonicas ignorant. Mihi indubium est in praedicto casu, si verum sit quod allegatur, saltem in foro interno nullum esse matrimonium; et si probari possit, idem et in externo foro iudicandum: proindeque tunc solum in utroque foro praedictam sanctionem tenere, cum aut iocandi animo tales conditiones contractui adiciuntur, aut ita apponuntur, ut consensus quidem sit de praesenti, velit tamen nihilominus contrahens conditionis impossibilis, aut turpis impletionem; tunc enim non tam conditio est efficiens consensum, quam modus, qui repellitur favore matrimonii.

Si post contracta sub conditione sponsalia carnaliter sponsi se iungant, recessisse videntur à conditione.

Quaestio est an conditiones turpes, et impossibiles tollantur, habeanturque tanquam adiectae in sponsalibus, sicuti accidit in matrimonio. Et quidem, si tales sint, quae refundantur in matrimonium, vix ullam admittit dubitationem: si verò non refundantur, non eadem adesse videtur ratio in sponsalibus, quae in matrimonio. Saepissimè dubitari contingit de duabus conditionibus, quarum usus frequens in sponsalibus, et de quibus aegre obiter: aliàs enim in quaestionibus immorari, quae passim in hac materia emergunt, excederet instituti nostri metas. Prima est, dum consanguineï

*loquitur de Ma
trimonio, cum
conditio turpi
instito.*

Na

Ma

ita contrahunt, si Pontifex Maximus dispensaverit; hoc autem casu sponsalia nullam vim obtinere verius censeo cum Riccio et Berardo; novumque requiri consensum, postquam dispensatio fuerit obtenta, quanvis Basilius Pontius Legionensis aliter iudicaverit in Tractatu de Sacramento Matrimonii lib. 12. cap. 7. n. 1. nam tempore quo sponsalia ita contrahunt, irridonei sunt consanguinei, aut affines intra gradus prohibitos constituti.

Secunda conditio est, si parentes consenserint, quae quidem efficit sponsalia conditionata iuxta caput 5. b. tit. quod non de matrimonio, sed de sponsalibus esse accipiendum satis ostendit littera ipsius. Sanè, haec sententia haud ullam pati potest difficultatem, attentis communibus iuris principiis; coeterum forsàm non temerè de ea dubitabit apud nos hodiè, qui rem accuratius consideraverit, si quaeratur de filiisfamilias, qui ex nuperrimo Regio Decretum exquirere ad sponsalia coguntur consensum parentum, aut eorum, qui ipsis loco parentum sunt. Tota quaestio ex eo pendet, an rectè interpretetur Decretum qui dicat filiosfamilias vi eius inhabiles reddi ad contrahenda sponsalia absque consensu parentum, aut eorum, qui vices parentum tenent, vel sine auctoritate Magistratus, qui, illis iniuste repugnantibus, supplet consensum eorum. Quoties hoc asseratur, dicendum erit, talia sponsalia invalida esse, ex eo, quod inhabiles sponsi forent tempore, in quo contraxerunt; proindèque novus requiretur consensus, postquam apparuerit parentum, aut Magistratus competentis, auctoritatem adesse. Si verò Regii Decreti ea tantum sententia est, ut poena in eo solum continetur adversus filiosfamilias, qui, insuper habita forma in ipso praefinita, sponsalia contrahunt; aut potestas parentibus, aut qui parentum loco sunt, fiat eos illa de causa exhaeredandi, aliter erit iudicandum.

Hanc

Hanc discussionem minimè inutilem ille arbitrabitur, quem non lateant, quae inde deducuntur consecutaria: quid enim si de impedimento publicae honestatis quaestio deinde oriatur? Quid si dum de causis, quibus moti parentes sponsalibus sese opponunt, agitur apud Magistratum saecularem, alter ex sponsis dissentiat, et ea adimplère, postquam Iudex irrationabilem declaravit dissensum parentum, detrectet, quod, me patrociniùm ferente, bis iam accidit? Quid si parentes primò quidem dissenserint, deinceps autem sententià pro ipsis latà, mutato consilio, consentire parati sint? Quid si filiisfamilias, qui hac in re deliquerunt, promereantur deinde paternam benevolentiam? Quid tandem si filiosfamilias protestetur apud Iudicem ecclesiasticum se etiam sub exhaeredationis paternae poena matrimonium contrahere velle? Mihi ulterius hanc rem persequi non licet; quanvis enim praedictae primae sententiae adhaerere visus est Supremus Senatus in instructione hesternis diebus ad Episcopos, eorumque Vicarios Generales missa, nondum tamen compertam satis rem sese reor; imò eoipso obscurior reddità, quod data occasione iudicium suum perspicuè non aperuerit: interea autem dubii, atque incerti haerent Iudices inferiores, tum saeculares, tum ecclesiastici.

Et haec quidem de conditionibus, quae sponsalibus apponuntur. Quid verò, si quaeratur de matrimonio? Profectò, cum matrimonium sit de praesenti, neque diem, neque conditionem, ita admittere potest, ut effectus in suspensio sit, aut differatur in diem; contrariantur enim invicem de praesenti esse, et conditione, aut die esse suspensum. Si ergo conditio adiciatur consensui de praesenti praestito, purè contrahitur; non tamen ideo habetur conditio pro non apposita, sed resolvitur in modum: verùm, si voluntas contrahentium ita affecta sit ut velint consensum ab eventu condi-

Bb 2 tio

Nb. tionis pendere, non erit tunc matrimonium, sed sponsalia.

Haec ita procedunt, si adiunguntur matrimonio conditiones honestae, et possibiles: quoties autem impossibiles fuerint, aut turpes, habentur pro non appositis favore matrimonii, uti accidit in ultimis voluntatibus. Tandem, quae sunt contra substantiam matrimonii, vitiant ipsum contractum. *Capita 3. et 5. b. tit.* in quibus inauit sponsalia per subsequatam copulam carnalem transire in matrimonium abrogata fuisse sanctione Tridentina circa clandestina coniugia iusta ea, quae superius tradita sunt.

TITULUS VI.

Qui Clerici, vel uoces matrimonium contrahere possunt.

Expositis vi, effectibus matrimonii, et sponsalium, modis etiam, quibus utraque contrahuntur, transit Compiler ad personas, quae eadem contrahere prohibentur; ex eo enim statim apparet quibusnam permittantur, quia, ut aiebat Innocentius III. in *cap. 23. de Sponsalib.* cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, admittitur per consequentiam omnis, qui non reperitur prohibitus.

Coeterum opportunum erit quasdam initio Tyronebus proponere generales regulas, quarum ope facilius percipiant singula impedimenta.

Diversae admodum sunt causae, ex quibus oritur prohibitio matrimonium contrahendi; diversae etiam species prohibitionis. Quaedam ortum ducunt ex finibus, ad quos dirigitur coniugium primario, aliae tantum ex consequentiis, quae ab his finibus deducuntur. Deinde, cum fines matrimonii plures sint, et pro diversitate eorum diversa con-

si-

siderari debeant officia, quorum alia proveniunt à iure naturae, simulque à divino, per quod naturale explicatum, imò et amplum est, alia ab Ecclesiastico, alia denique à Saeculari; hinc profuit differentia iurium, à quibus inducta dicuntur impedimenta.

Mitto disputationes, quae ortae sunt circa facultatem inducendi impedimenta. Dubitari equidem nequit Ecclesiam illà potiri; verum quaeritur undenam ipsi ea obveniat. Disputatur etiam an Principibus Saecularis hoc ius sit; quod cum, ea, quae requiruntur, diligentia, hoc in loco investigare nequeam, aequè praetermittendum duxi: interea tamen admonere Tyrone non desinam cavendum esse à principis, quae uti vera in hac quaestione plerique Auctores supponunt: atque, ut exemplum proferam, quaeritur passim apud eos, postquam supponunt leges à Principibus Saecularibus in hac materia latas non valere, an ex eo id proveniat, quod S. Pontifices sibi reservaverint potestatem leges circa matrimonia ferendi, Principibus Saecularibus interdicendo, an verò tribuendum id sit defectui potestatis in Principibus Saecularibus: quiddam, inter quos Thomas Sanchez, censent posse quidem Principes Saeculares leges huiusmodi condere, *quantum in se est*, attamen eam potestatem sibi Pontifices reservasse; *sed quo iure?*

Ex istis autem principis equè non concluderet, aut potestatem Principum Saecularium à Sum. Pontificibus, vel Ecclesia provenire, aut ita ipsis esse à Deo tributam, ut tamen à Pontificibus restringi, vel auferri partim valeat? Non absimile est quod legitur apud Basilium Pontium: asserit quidem ipse nequaquam futurum quod Pontifex, aut Ecclesia auferre posset Principibus Saecularibus potestatem huiusmodi leges ferendi, ipsis invitis, si eis hoc ius competeret, quod quidem negat; sicuti

Uti quae à potestate regia, et consuetudine.

ne-

neque posset Pontifex hominem Principi subditum ab eius iurisdictione eximere: quare (concludit) nisi ea potestate abuterentur Principes, et aliquid statuerent, quod spiritualem Sacramenti Matrimonii rationem laederet, non possent à Pontifice pro indirecta potestate, quam habent in temporalia, coerceri. Cavendum inquam ab his, aliisque similibus principis, quibus Regiam potestatem illi laedunt, quibus nusquam curae fuit cuiusque iurisdictionis originem, praescriptosque unicuique limites, attentè investigare.

Quiddam ita prohibentur matrimonium contrahere, ut, si contraxerint, peccent quidem, sed validum nihilominus efficiant coniugium; alii verò neque validè, neque licitè contrahunt: et hoc est quod significatur dum dicitur alia impedimenta dirimentia esse, alia tantum impedientia. Dirimentia illa vocantur, quibus adstantibus, neque validè, neque licitè contrahitur; cum impedimento impedientis, licet illicitum sit, exurgit matrimonium, si contrahatur. Id ut facilius agnosceretur, excogitati fuere vulgares versiculi, in quibus continentur utriusque generis impedimenta; verùm eos plurimis laborare vitis ostendit Berardus tom. 3. de Univ. iur. Ecclesiast. dissert. 4. quaest. 1. Mihi illum tantum ordinem sequi licet, quem tituli exhibent.

De illo impedimento agitur in praesenti, quod provenit ex voto, aut ex ordinis sacri susceptione.

Et quidem quod ad votum attinet, distinguendum est simplex à solemnī: primum impedit tantum, secundum etiam dirimit matrimonium; id est, adstante voto simplici contrahitur coniugium illicitè, coeterum validè; cum voto autem solemnī neque licitè, neque validè contrahitur, cap. 6. et 7. b. tit.

Undenam veniat voto haec vis, facile non est definire. Certum quidem est eum, qui semel castitatem Deo vovit, à proposito recedere non debere;

re;

re; an vero haec ratio talem voto effectum tribuere possit, dubitatione non caret: ego, ut uno verbo sententiam meam aperiam, dicam cum Basilio Pontio, matrimonia post emissa vota, celebrata nunquam licita fuisse, sed revera fuisse semper coniunctionem sacrilegam, multisque titulis infamem; coeterum nihilominus valida extitisse etiam post peracta solemnia Religionis vota, donec in Concilio Lateran. sub Innocentio II. anno 1139. appositum fuit decretum irritans, quod deinde pluries confirmatum invenimus in Conciliis, et à Pontificibus posterioribus, ac denique in Sinodo Tridentina sess. 24. de Ref. matrim. can. 9. his verbis. Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares, castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto, et oppositum nihil aliud esse, quam damnare matrimonium; posseque omnes contrahere matrimonium, quò non sentiunt se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum, anathema sit, cum Deus id rectè petentibus non denegat, nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari. Ex his verò recte colligi videtur rationem legis matrimonia post vota solemnia irritantis non aliunde petendam, quam à sanctione Ecclesiae, quae id expedire existimavit.

Bonifacius VIII. in cap. un. de voto in 6. declaravit votum solemnè quoad hunc effectum illud intelligi, quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem tacitam, vel expressam in aliqua ex Religionibus à Sede Apostolica approbata.

De impedimento Ordinis sermonem habuimus in lib. 3. tit. 3. ubi eam amplexati fuimus sententiam, quae asserit prohibita semper fuisse coniugia constituta in sacris Ordinibus, tam in Ecclesia Graeca, quam in Latina. Utrum autem non solùm illi

illi

* nulla est qur
modi potes-
tas in tempo-
ralium

Ne

Ab.

illicita, sed et irrita semper fuerint, non satis constat, cum non desint, quibus placeat, ordinem sacrum ex se, iureque divino, non autem ratione voti, neque solum ex constitutione ecclesiastica dirimere matrimonium. Sed neque inter eos, qui hanc sententiam rejiciunt, satis constans est an voto, an potius, eo etiam secluso, constitutioni Ecclesiae tribuendum id sit. Dissentiunt quoque dum quaerunt quaenam fuerit hac in re prima ecclesiastica constitutio. Hodie quidem constantissime sancitum hoc scimus quo ad omnes in sacris Ordinibus constitutos, neque emergere iam ulla dubitatio potest circa Subdiaconos. Quod ad eos spectat, qui minores tantum Ordines susceperunt, satis diximus praedicto loco.

TITULUS VII.

De eo, qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium.

Sequitur impedimentum ex crimine, in quo non ea hodie servatur disciplina, quae olim viguit; nam antiquitus interdicebatur adulteris matrimonium etiam nullâ adstante aliâ causâ, sicuti et incestuosis, quasi coniugio indigni haberentur, qui ad eò turpiter in illud deliquerant: hodie verò adulterium solum non inducit impedimentum, sed requiritur insuper quod vivo primo coniuge, et scienter, invicem sibi fidem praestiterint adulteri, aut de facto contraxerint. Idem est si maqinati fuerint in coniugem, ut mortuo eo contraherent; denique, si absque adulterio conspiraverint duo in mortem alterutrius coniugis, et sequuta mors fuerit, licet alter esset infidelis, et patratum crimen fuerit ad procurandam eius conversionem, cap. 1. de Convers. Infidelium. Verùm iuxta Basilium Pontium tres re-

qui-

quiruntur conditiones; prima ut uterque cooperetur ad necem, sive per se, sive per alium; secunda est ut habeant intentionem contrahendi, eamque exterius significaverint; tertia ut occisio sequatur ex illorum opere.

Si quis vivente sua uxore contrahat de facto cum alia, quae eum uxorum esse ignorabat, pati debet quod primâ mortuâ, ad petitionem secundae matrimonium illud reconcilietur: quanvis enim in nonnullis capitibus huius Tituli innuatur solam cohabitationem sufficere, quin aliud ex parte formae exigatur, referendum id est ad tempora, quae praecesserunt Sinodum Tridentinam; post eam autem locum habere nequit, ut pluries adnima advertimus.

In cap. 5. apparent vestigia antiquae disciplinae, quae adulteros matrimonii spe perpetuò carere voluit; eique morem gessit Clemens III. in specie capitis, haud dubiè nimia illa obscenitate, quae in ea aderat, offensus.

TITULUS VIII.

De Coniugio Leprosorum.

Nihil magis consentaneum est mutuo adiutorio, ad quod institutum est matrimonium, quàm quod laborum, qui coniugi eveniunt, particeps coniux fiat. Hoc et Gentiles ipsi agnoverunt, ut ex plurimis locis constat, praesertim verò ex illo Ovidii.

*Cum Deus intonuit, non se subducere nimbo,
id demum pietas, id socialis amor.*

*Rara quidem virtus, quam non fortuna gubernet,
quae maneat stabili, cum fugit illa, pede.*

Hinc receptum est quod, si coniugi lepra, aut alius morbus, superveniat, neque matrimonium dissolvatur, nec coniuges ad invicem separentur.

Aliud quidem placuit Patribus Concilii Com-

Tom. II.

Cc

pen-

pendiensi in can. 16. quod alii vocant Campidōnense; sicuti et Stephano III. in suo Decreto; coeterum receptum non est, contrariumque expressè edicitur in *cap. 1. et 2. h. tit.*

TITULUS IX.

De Coniugio Servorum.

Exponitur in hoc Titulo impedimentum, quod oritur ex errore, sive conditione; nam congruentius haec duo iunguntur, cum idem hoc loco significant.

Diximus superius consensum esse de substantia matrimonii, ita ut, eo deficiente, censeatur nullum; cum autem iuxta vulgare estatum nihil sit magis contrarium consensui, quam error, sequitur eo adstante subsistere coniugium non posse. Coeterum cum non quilibet error excludat consensum, oportet cautè distinguere varias eiusdem species. Et quidem error vel circa personam est, vel circa qualitatem: primus haud dubie excludit consensum, non aequè secundus, nisi talis sit qualitas, quae ob sui magnitudinem ita à iure considerata sit, ut in ea errans nusquam videatur consensisse. Huius generis est qualitas conditionis, liberae nempe, aut servilis: quapropter si quis duxerit ancillam, quam liberam existimabat, nullum est matrimonium, nisi deinde conscius consentiat. Licet erretur in coeteris qualitatibus, valet matrimonium, veluti si pauperem quis ducat, quam divitem censebat: quanvis enim stricto iure dici valeat eum, qui ita erravit, forte non fuisse contracturum, si certum scisset, admittenda tamen non est huiusmodi allegatio, tum quia hic, aut alius similis error tanti ponderis non est, nec tam gravis quam error in conditione, qui quodammodo informat ipsam matrimonii substantiam, cuius fines

aliquatenus impediuntur servili conditione, tum etiam quia, si tales allegationes admitterentur, vix ullum daretur matrimonium, quod infringere non possent faciliè contrahentes.

Si quando extraordinaria nonnulla adsint adiuncta, prudentis iudicis erit arbitrari, an ita affectus appareat contrahens circa qualitatem aliquam, ut in ea errans neuiquam consensisse sit censendus.

Ne Tyrones Romanae iurisprudentiae principia edocti, hic offendant, notare iuvat apud Romanos quidem cum servis non fuisse matrimonium, sed contubernium, ab Ecclesia autem aliter fuisse stabilitum, cum apud Deum non sit personarum acceptio.

Metus non omninò excludit consensum, nihilominus parùm distat in hac materia ab errore: itaque, sicuti de errore diximus, matrimonium vi, aut metu gravi celebratum ipso iure nullum est, et iuxta probabiliorē sententiam, non solum ex constitutione Ecclesiae, sed ex propria actus natura, quae liberum exigit consensum. Consulenda quae dixi in *tit. de his, quae vi, metusve causa fiunt.*

De raptu sermo erit in *lib. 5. tit. 17.*

Supervacaneum est animadvertere *capita 2. et 4. h. tit.* tum etiam alia plura, quae tam in praecedentibus, quam in his, qui sequuntur, titulis reperiantur, ita concepta, ut adstante consensu, aut copula, ex qua ille praesumitur, adesse matrimonium asseratur, correctae esse per Sinodum Tridentinam, iuxta quam praeter consensum solemnitas suo loco exposita requiritur.

TITULUS X.

De Natis ex libero ventre.

Cum ut supra diximus validum sit iure canonico matrimonium inter servos, aut inter liberum, et

ancillam, vel servum, et liberam, quaeritur in hoc tit. cuiusnam conditionem filii sequantur in huiusmodi conditionibus procreati; resolviturque praevallere conditionem matris iuxta receptas regulas quoties agitur de natalibus. Si autem leges patriae, aut receptae consuetudines aliud velint, servandae sunt, *cap. penult. tit praeced.*

TITULUS XI.

De Cognatione spirituali.

Inter eos, quibus matrimonium interdicitur, alii ita prohibentur, ut cum nulla omnino persona contrahere valeant, alii à certarum solùm personarum coniunctione excluduntur, quibus proximitatis, aut necessitudinis vinculo sunt uniti.

Horum vinculorum alia vera sunt, alia tantùm ex interpretatione talia existimantur. Primi generis est cognatio, vel agnatio ex sanguine: secundi cognatio spiritualis, legalis, et publica honestas, de quibus nunc agitur, et primò de cognatione spirituali, quam postremo loco collocari oporteret.

Verum apud omnes est hoc impedimentum à primis Ecclesiae temporibus inductum fuisse iure positivo ecclesiastico ad illius similitudinem, quod oritur ex cognatione legali: cum enim receptum fuisset, ut prohiberentur nuptiae inter eos, qui, licet sanguine iuncti non sint, tales reputantur fictione iuris, quae efficit, ut pro filiis habeamus extraneos, quos virtute adoptionis in locum filiorum adsciscimus, faciliè extensum id fuit ad adoptionem spiritualem, quae consideratur in administratione Sacramentorum Baptismi, et Confirmationis, praesertim in conspectu Sponsorum, seu Fideiussorum, quos hodie patrilinos appellamus. Sed et moris olim fuit apud Christianos, ut patrini eos ve-

rè

rè adoptarent, quos in Baptismo susceperant, si fides habenda iis, quae tradit Procopius initio Historiae arcanae; nam, depingens insanum amorem Antoninae uxoris Belisarii in Theodosium, ait, eum apud Eunonianos natum, receptum lavacro sacro fuisse à Belisario, adoptatumque, *ut moris erat*. Deindè plura extant antiqua testimonia, quae ostendunt quanta fuerit antiquitus susceptoribus, et patrinis suscepti cura, et sollicitudo, quantaque vicissim susceptis erga patrilinos reverentia: unde Nicolaus Papa non dubitavit asserere, hominem ita debere diligere eum, qui ipsum de sacro fonte suscepit, sicut patrem *can. 1. cau. 30. quaest. 3.*

Nunc in plures, nunc in pauciores gradus extensa fuit haec prohibitio, ut ostendunt capita huius Tituli, et plurimi Canones apud Gratianum: verùm Sinodus Tridentina eam coercuit in *sess. 24. de Ref. matrim. cap. 2.* statuens, ut in posterum unus tantum sive vir, aut mulier, aut ad summum unus, et una baptizandum suscipiant, inter quos, et baptizatum ipsum, atque baptizati patrem, et matrem, necnon inter baptizantem, et baptizatum, huiusque patrem, et matrem, tantùm cognatio spiritualis contrahatur. Deinde vult ut ea cognatio, quae oritur ex Confirmatione, confirmantem, et confirmatum, illius patrem, et matrem, ac tenentem non egrediatur; sublati omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis.

Faciliè patet ex his, pleraque huius tituli capita, in quibus ulterius hoc impedimentum extenditur, nullam iam vim obtinere: neque necessum amplius esse distinguere tres illas cognationis spiritualis species, nimirum paternitatem, compaternitatem, et confraternitatem. Dicebatur paternitas cognatio inter baptizantem, confirmantem, et tenentem cum baptizato, quae etiam hodiè subsistit; eaque distinguebatur in directam, et indirectam: haec autem

lo-

locum amplius non habet, cum diceretur ea, quam contrahebat susceptus cum uxore suscipientis, modo antea fuisse carnaliter cognita. Compaternitas vocabatur cognatio inter patres baptizati naturales ex una parte, et spirituales ex alia, quae aequè hodiè subsistit; sublata autem est eius species indirecta, nimirum, quae protrahabatur ad uxorem compatris antea cognitam, licet ipsa commater non fuisset. Tandem confraternitas erat cognatio spiritualis, quae oriebatur inter baptizatum, aut confirmatum ex una parte, et filios baptizantium, et suscipientium ex alia; eamque penitus substulit Sinodus Tridentina praedicto loco.

Coeterùm non omnes dubitationes post Tridentinum hoc decretum extinctae sunt. Quaeri primò solet an contrahat impedimentum Procurator, qui mandato alterius aliquem è fonte sacro lavat, ut quotidie contingit: et quidem receptum est, quod mandans solùm contrahat, uti declaravit non semel Congregatio Concilii. Vide, inter alios, Pontium *lib. 7. cap. 40. n. 10.*

Non aequè expeditum est, an supposito quod plures, quàm duo Susceptores sint contra Tridentinae Synodi praescriptum, contrahant hoc impedimentum: Van-Espenius affirmativè respondet cum Barbosa, et Fagnano *Part. 2. tit. 13. n. 18.* quam sententiam amplexatus etiam fuit Basilius Pontius *lib. 7. cap. 39. n. 11.* ubi et refert declarationem Cardinalium: dissentit verò Berardus de *Univ. Iur. Eccles. tom. 3. Dissert. 4. cap. 4.*

Plura etiam alia occurrunt apud Auctores dubia: mihi autem sufficet annotasse praedicta, utpote quae facilius contingunt

TITULUS XII.

De Cognatione legali.

Cum fictione iuris filios adoptatos, loco naturalium constituamus, admisum canonibus fuit impedimentum inter eos, qui hac ratione parentum, et liberorum, fratrum, atque sororum numero sunt, quosque probrosum foret matrimonio iungi: idque non solùm locum habet dum adoptio perfecta, quae adrogatio dicitur, intervenit, sed etiam dum imperfecta, quae adoptio in specie nuncupatur.

Vocatur eorum cognatio legalis, cum à lege inducatur; quoad impedimentum verò distinguendum est; nam quod inter fratres, et sorores huiusmodi consistit, tandiu durat quandiu adoptio ipsa, hæc autem dissoluta cessat, quasi nullum iam vinculum remaneat; coeterùm aliud servatur inter eos, qui parentum, et liberorum numero censentur; inter eos enim, licet rumpatur adoptionis vinculum, durat prohibitio in perpetuum ob sacratius vinculum, quod semel adfuit, quandamque pudoris, et honestatis rationem.

Inter plures filios adoptivos, aut inter parentes adoptivos, et naturales nulla erit cognatio, cum iure non caveatur, et extendenda non sint impedimenta. Tandem cognatio legalis superveniens neque dirimet matrimonium, neque impediet debiti exactio-

TITULUS XIII.

De eo qui cognovit consanguineam Uxor^{is} suae,
vel Sponsae.

EX eo quod per copulam vir, et uxor fiant una caro, profuit, quod consanguinei viri proximitatem, seu necessitudinem contrahere censeantur cum uxore; et è contra: haec autem necessitudo vocatur affinitas, definiturque *proximitas proveniens ex copula carnali*, sive inter extraneos id contingat, sive inter consanguineos; potest enim cognationi verae accedere affinitas. Omnes ergo consanguinei uxoris affines marito sunt, et mariti consanguinei uxori: Verùm consanguinei uxoris non fiunt affines consanguineis mariti, aut ex adverso; quia affinitas non egreditur personas coniugum: et hoc est quod significatur dum vulgò dicitur affinitatem non parere affinitatem.

Distinguebantur olim primus, secundus, et posteriores gradus affinitatis: verbi causa; consanguinei uxoris affines erant marito in primo gradu, seu in primo genere affinitatis: quod si maritus hic defuncta uxore aliam duceret, consanguinei primae uxoris dicebantur affines saecundae in genere secundo; tandem si haec post mortem mariti nubebat, viro eius affines erant illi ipsi in tertio genere. Ceterùm statutum fuit in Concilio Lateran. sub Innocentio III. ut primum tantum genus impedimentum induceret; aut, si mavis, confirmata suat in eo anteriora decreta, quae secundum, et ulteriora genera affinitatis sustulerant.

Non solum ex copula licita oritur affinitas, sed et extensa fuit ad illicitam; et de hac praecipuè agitur in hoc titulo. Si quis ergo consanguineam uxoris suae, aut sponsae cognoverit, distinguendum

est;

est; vel enim cognovit eam ante matrimonium, vel post illud contractum: primo casu dirimitur matrimonium, utpote contractum cum impedimento dirimente, dummodo constet sufficienter de copula, et consanguinitas sit intra gradus prohibitionis contentos. Credendum autem non est dicto ipsius coniugis, neque cuiuscunque rumorì, ne facilis praebeatur occasio dissolutioni iustorum coniugiorum, *cap. 3. et 5. b. tit.* In secundo casu subsistit matrimonium ob regulam generalem, iuxta quam semel legitime contractum dissolvi nequit, quanvis superveniat impedimentum dirimens: interea tamen qui huic affinitati causam praebuit damnatur in eo, quod debitum à coniuge petere ipsi non liceat, solvere autem teneatur.

Ut haec affinitas contracta dicatur necessum omninò est, quod vera copula intercesserit: coetèrùm, parùm interest spontè mulier ipsi consentiat, aut non; unde ex copula habità cum invita, coacta, aut dormienti non minus oritur.

Quoties matrimonium consummatum non est, placuit oriri impedimentum, quod appellatur publicae honestatis: imò nedum ex matrimonio rato, verùm etiam ex sponsalibus de futuro. Quaeri hìc vulgò solet quandònam oriri dicatur hoc impedimentum ex matrimonio rato, quod deinde declaratum fuerit nullum, aut invalidum: placuitque opinio eorum, qui dicunt illud oriri quoties non declaretur nullum ex defectu consensus, sed ex alia causa, nempe ex defectu formae: ego tamen censeo nullum oriri impedimentum eo casu, ex matrimonio nullo nondum consummato, quocunque ex capite tale declaratum fuerit: adert sane impedimentum ob sponsalia, quae supponenda sunt dum in matrimonio non invenitur defectus consensus, sed tantum formae, aut adest praecedens impedimentum dirimens: quo sensu intelligenda sunt iuris loca,

Tom. II.

Dd

quae

*inter quatuor
gradum.*

Nota.

quae de hoc impedimento loquuntur; consulendaque simul venit nova disciplina à Concilio Tridentino inducta, atque mox referenda.

Omnia haec impedimenta ad eosdem olim producebantur gradus, ad quos illud, quod oriri diximus ex cognatione naturali: coeterum alio iure utimur post Concilium Tridentinum, in quo primum statutum fuit, ut affinitas proveniens ex copula illicita non extenderetur ultra secundum gradum. *Sess. 24. de Reform. matrim. cap. 4.* Deinde in *cap. 3. eiusd. sess.* definitum fuit, ut impedimentum iustitiae publicae honestatis non oriretur ex sponsalibus ex quacunque causa invalidis, abrogatâ priori disciplinâ, iuxta quam oriebatur etiam ex eis, dummodo non essent talia ex defectu consensus. Tandem cautum ibidem fuit, ut, quoties procederet ex sponsalibus validis, non excederet primum gradum. Notandum est ne verbum quidem haberi in hoc Decreto de impedimento, quod oritur ex matrimonio rato, non consummato; quamobrem nihil circa illud dici potest innovatum; quod declaratum quoque reliquit S. Pius V. in Constitutione, quae incipit: *Ad Romanum ann. 1568.* Confirmavit idem S. Pontifex in Constitutione *Sanc-tissimus* regulas, quas iuxta praedicta Decreta Tridentina exposuimus, tam quoad cognationem spirituales, quam in publicae honestatis impedimento.

Occurrunt in hoc titulo capita, in quibus incestuosus matrimonium omnino interdicitur etiam cum alia persona; quae tamen iam non obtinere animadvertimus, sicuti nec illa omnia, in quibus praefata impedimenta ultra personas in Decretis Tridentinis expresas producuntur.

TITULUS XIV.

De Consanguinitate, et affinitate.

Prima omnium proximitas, et ad cuius exemplum illae inductae sunt, quas hucusque exposuimus, est consanguinitas, seu coniunctio sanguinis, quae inter eos intercedit, qui descendunt ex eodem stipite.

Ea duplex est, recta nempe, et obliqua, seu collateralis; atque haec rursus dividitur in aequalem, et inaequalem. Recta dicitur quae inter illos conspicitur, qui parentum, et liberorum numero sunt, quique appellantur ascendentes, et descendentes. Obliqua, seu collateralis, inter eos intervenit, qui procedunt quidem ab uno communi stipite, sed non ita, ut alter ab altero genitus fuerit, quales sunt fratres, et eorum filii. Aequalis linea dicitur quando hi, de quorum cognatione quaeritur, distant aequaliter à communi stipite, ut duo fratres, aut duorum fratrum filii. Inaequalis appellatur, dum non aequaliter distant à communi stipite, quod accidit in patruo, et consobrino. Deinde sciendum est lineam vocari personarum seriem, quae sunt eiusdem sanguinis, gradum verò singulos harum personarum progressus. Denique appellamus communem stipitem eam personam, à qua reliquae proveniunt, quaeque illarum origo, et caput est.

Magna adest differentia inter ius civile, et canonicum quoad modum computandi gradus; nam ius civile in linea obliqua constituit unum gradum in unaquaque persona; canonicum verò ex duabus unum efficit, considerans generationem, quae non nisi inter duos fit. Sic exempli causa, duo fratres iuxta computationem canonicam in primo gradu sunt, iuxta civilem in secundo. In linea